

Wie is Iverix ?

Flierefluiter

© 2023

Toen ik het boek 'De Oude Belgen' van Ugo Janssens uit een weggeefboekenkastje had gepakt en het vluchtig doorbladerde, ontmoette ik Iverix op pagina 243. "Iverix", dacht ik bij mezelf, "who the fuck is Iverix?"

Al lezend kwam ik er achter dat een Keltische god is die staat afgebeeld op een menhir. Hij is gekleed in een kapmantel, een mantel met capuchon, en heeft een slang in z'n ene hand die eet uit een zak of fles in z'n andere hand. Bij de afbeelding staat in romeinse letters de naam IVIRICCI, Iverix. Ugo Janssens brengt hem in verband met Taranis. Thuisgekomen vond ik Iverix, met foto ditmaal, ook terug in het boek 'Kelten in de Lage landen' van Herman Clerinx die Iverix vergelijkt met de god Dagda. In andere boeken schittert Iverix door afwezigheid. Blijkbaar is Iverix een van de 'small gods' om met Terry Pratchett te spreken. Maar wel een 'small god' die mijn aandacht had weten te trekken en dus ging ik aan de slag met de vraag: Wie is Iverix?

Wie is Iverix? Laten we eerst eens kijken wat zijn naam over hem zegt. Iverix is een Keltische naam. Dat blijkt uit het Gallische achtervoegsel -rix dat 'koning' betekent. Het eerste deel van Iverix, ive-, komt van het Gallische 'ivros' dat Taxus betekent. Iverix betekent dus letterlijk Taxuskoning. Toch was hij hoogstwaarschijnlijk geen koning, een koning zou zijn afgebeeld met symbolen van rijkdom en macht als luxe sierraden en wapens. Iverix is afgebeeld in een eenvoudige mantel met een slang en een fles of zakje in zijn handen, iets wat meer past bij de afbeelding van een godheid. Was Iverix, de taxuskoning, dan misschien de stamgod was van de Eburonen? De Eburonen waren een volk dat leefde tussen de Maas en de Rijn in het gebied waar nu Belgisch en Nederlands Limburg ligt. Volgens Caesar was het een Germaanse stam en hun naam kan dan afgeleid zijn van het Germaanse woord 'ebura' wat everzwijn betekent. De namen van de Ebuuroonse hoofdmannen zijn echter duidelijk Keltisch en het is dus waarschijnlijker dan de stamnaam is afgeleid van het Keltische woord 'eburo' wat Taxus betekent. De meeste historici gaan er dan ook van uit dat Eburonen iets als 'Taxusmensen' betekent en dan zou Iverix een passende stamgod voor hen zijn.

Toch is ook dit niet heel waarschijnlijk. De enige afbeelding van Iverix is gevonden op ruim 150 km afstand van het stamgebied der Eburonen. Bovendien is zijn de Eburonen in 52 vjt (voor de jaartelling) in opstand gekomen tegen de Romeinen en helaas verslagen en grotendeels verjaagd.

De beeltenis van Iverix op de menhir zijn echter van veel latere datum en stammen uit een tijd waarin er van Eburonen weinig tot geen sprake meer was.

Wie is Iverix dan wel? De Taxus was bij de Kelten een heilige boom die verbonden was met de dood. Bijna alles van de taxus is giftig en taxusgif werd gebruikt om pijl- en speerpunten nog dodelijker te maken en om mensen mee te vergiften. Een van de hoofdmannen van de Eburonen, Catuvolcus, pleegde suicide met taxusgif om uit de handen van de Romeinen te blijven. Verder werd taxushout veel gebruikt voor het maken van speren en bogen. Maar de Taxus is ook verbonden met het (eeuwige) leven. Taxusbomen zijn immers evergreens, bomen die ook 's winters groen blijven, en ze kunnen meer dan 1000 jaar oud worden.

Deze beide aspecten van de taxus wijzen er op dat Taxuskoning Iverix een god van leven en dood is, iets wat ook goed aansluit bij de interpretatie van zijn beeltenis en attributen.

Wie is Iverix? Laten we voor het antwoord nu ook eens kijken naar hoe hij er uit ziet. De enige bekende afbeelding van Iverix is in 1969 gevonden op een kleine (1,40m) menhir in het Waalse dorp Macquenoise en is nu te zien in het archeologisch museum van Charleroi. Op deze neolithische menhir is in de Gallo-Romaanse tijd een afbeelding gemaakt van een man die een mantel met capuchon draagt en in zijn rechterhand een slang heeft die eet uit een zak of fles in zijn linkerhand. Op basis van deze afbeelding kunnen we stellen dat Iverix drie belangrijke attributen heeft, namelijk de kapmantel, de slang en de zak of fles met voedsel.

Wat kan de slang ons over Iverix vertellen? Slangen zijn roofdieren die, soms, ook voor mensen dodelijk giftig kunnen zijn en ze worden daarom verbonden met de dood. Maar slangen zijn ook dieren die vervellen; periodiek werpen ze hun oude, te klein geworden huid af waaronder zich een grotere huid gevormd heeft. De oude huid blijft dan leeg achter. Dit proces van vervellen wordt gezien als een symbool van healing en wedergeboorte.

Hiernaast is de slang ook verbonden met vruchtbaarheid. Niet alleen omdat slangen een fallisch uiterlijk hebben, maar ook omdat mannelijke slangen een dubbele penis lijken te hebben. Slangen hebben, net als hagedissen, een zogenaamde hemipenis; hun penis is in tweeën gesplitst waardoor ze links en recht kunnen paren zonder dat hun staart in de weg zit. Zo zijn slangen dus verbonden met zowel dood en wedergeboorte als met vruchtbaarheid. Ze worden dan ook regelmatig afgebeeld op Keltische altaren gewijd aan godinnen en goden die voor healing, vruchtbaarheid en overvloed zorgden.

Altaar waarop Rosmerta, samen met Mercurius, een slang voedt.

De slang op het beeld van Iverix is echter niet zomaar een slang. Als je goed kijkt lijkt hij op z'n hoofd een paar ramshoorns te hebben. Een dergelijke gehoornde slang is vaker te zien op Keltische afbeeldingen. De beeltenis van Cernunnos op de 'Ketel van Gundestrupp' is het bekendste voorbeeld maar deze gehoornde slang komt ook voor op altaren van verschillende Keltische goden en godinnen als Rosmerta en zelfs op Gallische altaren van Romeinse goden als Mercurius en Mars. Dit zijn allemaal godheden die verbonden zijn met vruchtbaarheid, healing en overvloed en het is dus aannemelijk dat de gehoornde slang zelf ook een bringer van deze goede gaven is. Hij combineert de eigenschappen van de slang, dood, healing en vruchtbaarheid met die van de ram van de ram, vruchtbaarheid en kracht.

Op de afbeelding van Iverix is te zien dat de gehoornde slang door de hem gevoed wordt uit een zakje of fles. Dit is een thema dat op meerdere altaren en afbeeldingen voorkomt. Meestal is het daarbij een godin die een, al dan niet gehoornde, slang te eten geeft en hem zo zijn leven en krachten geeft.

Dood, healing en vruchtbaarheid zijn eigenschappen die met de slang en de ram verbonden zijn, maar voorspoed en overvloed zijn dit op zich niet. Maar op basis van de godheden waarmee de gehoornde slang wordt afgebeeld lijken ze wel bij dit combinatiedier te horen. Deze associatie wordt nog versterkt doordat het dier ook op Gallische munten wordt afgebeeld.

Gouden munt met gehoornde slang, Noord Gallië, 30-60 vjt

Wie is Iverix? Op basis van het gegeven dat hij is afgebeeld met een, waarschijnlijk gehoornde, slang die hij te eten geeft uit een zakje of fles kunnen we afleiden dat hij een god is van vruchtbaarheid, healing en dood en van voorspoed en overvloed. Laten we nu eens kijken wat zijn andere kenmerk, het dragen van een kapmantel ons over Iverix kan vertellen.

Er zijn in de hele Keltische wereld veel afbeeldingen gevonden van goddelijke wezens gekleed in een kapmantel. Deze 'genii cucullati', Latijns voor 'gekapte geesten' worden op het vasteland meestal als eenling afgebeeld en op de Britse eilanden met z'n drieën. Qua kledij is Iverix een schoolvoorbeeld van een 'gekapte geest', alleen heeft hij andere attributen in zijn handen. De meeste 'gekapte geesten' hebben hun handen onzichtbaar onder hun mantel en als ze wel iets dragen is dat meestal een ei, fruit of een boekrol (en een heel enkele keer een wapen).

De 'gekapte geesten' hebben met hun kapmantel een fallisch uiterlijk wat soms nog extra benadrukt wordt doordat er onder de mantel een fallus verstopt zit. Samen met de symboliek van het ei wijst dit er op dat deze geesten of godheden verband houden met vruchtbaarheid. Dit wordt nog versterkt door het feit dat altaren of afbeeldingen van de 'gekapte geesten' vaak op dezelfde plekken gevonden worden als altaren en afbeeldingen van de Matres of Matronea, de Gallo-Romaanse moedergodinnen verbonden met vruchtbaarheid.

'gekapte geest' met verstopte fallus

Afbeeldingen van fallussen hebben in de Grieks-Romeinse wereld niet alleen associaties met vruchtbaarheid, maar worden ook gebruikt als talisman die bescherming biedt tegen het boze oog en ander onheil en die geluk en voorspoed brengt. De 'gekapte geesten' kunnen deze functies ook hebben en dus ook gelukbrengende beschermgoden zijn.

Hiernaast worden de 'gekapte geesten' in verband gebracht met Telesphorus, omdat hij zich net als de 'gekapte geesten' altijd kleed in een kapmantel.

Telesphorus is een van oorsprong Keltische healingsgod die in het Griekse pantheon is opgenomen als zoon van Asclepius, de god van de geneeskunst. Hij is een god die voor genezing zorgt en zich hierbij vooral richt op kinderen. Hij geeft bescherming bij de geboorte en waakt ook daarna nog over de gezondheid van kinderen.

Telesphorus wordt vaak afgebeeld samen met zijn vader Asclepius en zijn zus Hygieia, maar er zijn ook een aantal inscripties bekend waarin hij samen met de 'gekapte geesten' wordt aangeroepen.

Telesphorus

Wie is Iverix? Inmiddels kunnen we op basis van zijn naam, uiterlijk en attributen deze vraag best aardig beantwoorden. Iverix is de Taxuskoning, een Noord-Gallische godheid die gaat over vruchtbaarheid, healing en genezing, over dood en wedergeboorte; een god die bescherming, voorspoed en overvloed biedt. Iverix is verbonden met godinnen en goden als Rosmerta, de Matres, Mercurius, Telesphorus en de 'gekapte geesten', met dieren als de slang en de ram, met de Taxus en met het fallus symbool.

Voor mij is Iverix de archetypische ovaat: de healer die voor genezing en wedergeboorte kan zorgen, de ziener die verbonden is met de wereldboom, de taxus, en de magiër die bescherming, voorspoed en overvloed brengt.

Maar wie is Iverix voor jou?

Geraadpleegde literatuur:

Herman Clerinx (2005) Kelten in de Lage Landen.

Miranda Green (1989) Symbol & Image in Celtic religious art.

Miranda Green (1995) Celtic Goddesses.

Miranda Green (2004) The Gods of the Celts.

Paul & Neeltje Hoftijzer (2003) Het eeuwenoude lied van de bomen.

Ugo Janssens (2007) De Oude Belgen; geschiedenis, leefgewoontes, mythe en werkelijkheid van de Keltische stammen.

Catherine Johns (1982) Sex or Symbol? Erotic images of Greece and Rome.

Ko Lankester (1994) De Keltische maankalender in het zonnejaar.

<https://godenvaneigenbodem.com/iverix/>

<https://nl.wikipedia.org>